

nia z suwerennego rozwiązywania swych wewnętrznych problemów socjalnych.

Nie oznacza to, że paroletni okres działania EWG nie przyniósł żadnych korzyści masom pracującym. Zrealizowana w zasadzie swoboda podejmowania pracy na obszarze EWG stanowi dla bezrobotnych — głównie z Włoch — poważne osiągnięcie. Wątpliwym jest jednak, czy można to przypisać jedynie instytucjonalnym czynnikom współpracy międzynarodowej, do jakich zaliczyć trzeba EWG, skoro napływ siły roboczej np. do Szwajcarii jest jeszcze większy niż do krajów EWG.

Reasumując można stwierdzić, że tytuł książki, mający w zamierzeniu wydawców znaczyć o wiele więcej, oznacza tylko tyle, iż EWG jest organizacją państw, z których każde posiada określoną i zróżnicowaną rzeczywistość socjalną, na którą działalność EWG nie wpływa konstruktywnie. Jest to rzeczywistość bardzo daleka od wizji EWG „jako preformacji europejskiego państwa federalnego”.

Janusz Rachocki

HENRYK KASSYANOWICZ: *Blaski i cienie ruchu zawodowego w NRF*.
Wydawnictwo Związkowe CRZZ, Warszawa 1966, 184 ss.

Wydawnictwo Związkowe CRZZ opublikowało ostatnio książkę H. Kassyanowicza, poruszającą temat zachodniemieckiego ruchu związkowego. Na pozycję tę należy tym bardziej zwrócić uwagę, że jak dotychczas mało ukazało się w Polsce publikacji, które poświęcone były tym zagadnieniom¹. Praca Kassyanowicza jest cenna również z tego względu, że oparta została nie tylko na publikacjach, które poruszały problem związków zawodowych NRF, ale także na autopsji, gdyż autor, jak zaznacza w przedmowie, przebywał w NRF i był obecny na zebraniach dyskusyjnych, kongresach DGB oraz federalnych zjazdach związków branżowych, a także uczestniczył w bezpośrednich rozmowach z działaczami związkowymi i członkami organizacji związkowych. Zdecydowało to na pewno o tym, że książkę Kassyanowicza czyta się z dużym zainteresowaniem. Nasuwa się tu jednak uwaga, że czytelnik może po przeczytaniu przedmowy oczekiwać więcej wrażeń subiektywnych, których w książce jest stosunkowo mało.

Niewątpliwie największą zaletą omawianej publikacji jest jednak to, że daje ona ogólny obraz ruchu związkowego w NRF — począwszy od okresu powojennego do czasów obecnych — którego brak było dotąd w polskiej literaturze.

Autor poświęca swoją pracę, jak to określa w przedmowie, analizie zjawisk, które wpłynęły i wpływają na ukształtowanie się ruchu związkowego w Niemczech zachodnich, zjawisk, które zdaniem autora tłumaczą, dlaczego centrala zachodniemieckich związków zawodowych DGB nie odgrywa w życiu gospodarczym i politycznym Niemiec zachodnich tej roli, jaką mogłaby i powinna odgrywać.

Autor zastrzega się, że nie zamierza wyczerpać całości zagadnień, jednak stara się ukazać przyczyny, które uwarunkowują obecną sytuację DGB. Można je sprowadzić do związania się kierownictwa związków zawodowych z polityką za-

¹ Można tu wymienić opublikowany w „Przeglądzie Zachodnim” artykuł J. Rachockiego, *Geneza koncepcji „demokracji gospodarczej” a związki zawodowe w Niemczech*, „Przegląd Zachodni” nr 3/1966 oraz tegoż autora rozdział poświęcony problematyce związków zawodowych w *Monografię Niemiec Współczesnych*, NRF, IZ, Poznań 1965, ss. 401—435.

Por. również F. Miedziński, *Rola ruchu zawodowego w NRF*; „Przegląd Zachodni” nr 5/1962 oraz F. Miedziński, *Polityczne aspekty zmiany założeń ideologicznych programu Deutscher Gewerkschafts-Bund (NRF)*, „Przegląd Zachodni” nr 6/1963.

chodnioniemieckiej socjaldemokracji — SPD i programowym antykomunizmem; wrogim stosunkiem do NRD i niedostatecznym uwzględnieniem interesów mas pracujących, mimo że, jak na warunki świata kapitalistycznego, DGB może się wykaazać dość wysoką liczbą zrzeszonych, wynoszącą około $\frac{1}{4}$ zatrudnionych.

Główną jednak przyczynę obecnego położenia związków zawodowych w NRF autor upatruje w utrzymaniu się i umocnieniu potęgi kapitału, który z racji swych wpływów w życiu gospodarczym, stanowi równocześnie główną potęgę polityczną NRF. Recenzowana książka stanowi w istocie próbę uzasadnienia tych właśnie postawionych na wstępie tez.

Każdy z pięciu rozdziałów pracy ujmuje w zasadzie zagadnienie na innej płaszczyźnie, ale zawsze całościowo. Zastosowana konsekwentnie, w ramach każdego rozdziału metoda, pozwoliła autorowi przedstawić omawiane problemy jako proces historyczny. Porównanie z okresem międzywojennym, szczególnie w pierwszym rozdziale zatytułowanym *Wczoraj i dziś zachodnioniemieckich związków zawodowych*, uwypukliło niebezpieczeństwa błędnej drogi SPD i będącego pod jej wpływami DGB. Wydaje się jednak, że punkt 3 pierwszego rozdziału *Zapomniana lekcja historii* winien znaleźć się na jego końcu jako podsumowanie.

Drugi rozdział poświęcony jest kształtowaniu się struktury organizacyjnej DGB. Podobnie jak poprzednio, tak i w tym rozdziale, autor stosunkowo dużo uwagi poświęca wpływowi, jaki w pierwszych latach powojennych, miało kierownictwo amerykańskich i angielskich związków zawodowych oraz angielskiej Partii Pracy na kształtowanie się form i treści działania zachodnioniemieckich związków zawodowych.

Przechodzenie DGB pod wpływem polityki SPD od walki o złamanie potęgi gospodarczej wielkiego kapitału do

„próby dopasowania się związków zawodowych do warunków i układu stosunków państwa kapitalistycznego i kształtowania społeczeństwa w duchu umacniania ustroju kapitalistycznego” (s. 111).

zobrazowane jest w rozdziale trzecim. Szczególnie interesujące jest krytyczne przedstawienie koncepcji udziału robotników w zyskach przedsiębiorstwa i tworzenie tzw. własności pracowniczej, jak również realizacji „prawa do współdecydowania” i jego praktycznych rezultatów. W ostatnich punktach tego rozdziału pokazano bardzo trafnie skutki osłabienia związków zawodowych wyrażające się w niemożności przeciwstawienia lokautom i zamykaniu kopalń przez kapitalistów.

Przedostatni rozdział poświęcił autor pokazaniu drogi, jaką odbyło DGB od pozycji walki z remilitaryzacją do hasła „zbliżenia armii z narodem” i zakazu uczestniczenia organizacji związkowych w tradycyjnych wielkanocnych marszach na znak protestu przeciw zbrojeniom atomowym NRF. Znowu został tu podkreślony decydujący wpływ SPD, która przeszła wyraźnie na pozycje popierania rządowej polityki remilitaryzacji i rewizjonizmu.

Zamykający książkę rozdział piąty stanowi próbę pokazania istniejących i pogłębiających się sprzeczności między masami robotniczymi a kierownictwem inspirowanych przez SPD zachodnioniemieckich związków zawodowych. Myśl przewodnią tego rozdziału najlepiej charakteryzuje tytuł: *Gdy SPD staje się kulą u nogi świata pracy*. Na tle omówionego poprzednio mechanizmu uchwalania na kongresach federalnych DGB wniosków odpowiednio selekcionowanych przez dobrane komisje wnioskowe zwane w kuluarach „komisjami odrzuceń”, zrozumiały staje się fakt, że stanowisko kierownictwa DGB nie odzwierciedla rzeczywistych poglądów mas robotniczych w takich zasadniczych sprawach, jak problem zbrojeń, stosunek do kapitału i usiłowań rządowych wprowadzenia ustawodawstwa wyjątkowego oraz granicy na Odrze i Nysie. W istniejących warunkach negatywny stosunek mas

pracujących do polityki rządu federalnego na tych odcinkach wyrażany być może jedynie poza ramami organizacyjnymi.

Należy podkreślić, że mimo pokazania wielu ujemnych i niepokojących zjawisk w życiu związkowym Niemiec zachodnich, książkę Kassyanowicza cechuje optymizm i przekonanie o pozytywnej roli, jaką odgrywa walka wielomilionowych mas członkowskich zachodnioniemieckich związków zawodowych w kształtowaniu stosunków społecznych w NRF.

Podtrzymując w całej rozciągłości pozytywną ocenę tej dobrej i pożytecznej publikacji, wyrażoną już na wstępie, pragnę zwrócić uwagę na dwa potknięcia. W przypisie na s. 4 błędnie przetłumaczono nazwę SPD na „Socjalistyczna” zamiast „Socjaldemokratyczna Partia Niemiec”. Również niewłaściwemu tłumaczeniu przypisać należy użyte na ss. 88 i 89 określenia „sumy odpisywane od kapitału zysków”, zamiast właściwego w języku polskim „sumy zysków” lub „kapitalizowanego zysku”.

Maria Seidel

Problèmy ekonomickè integrace (Vèdecký Sborník Vysoke Skoly Ekonomickè). Praha 1965, 150 ss.

Polskiego czytelnika recenzowana książka zainteresować powinna nie tylko ze względu na tematykę¹, ale również dlatego, że daje ona pewien pogląd na to, jakimi szczegółowymi zagadnieniami z zakresu integracji gospodarczej w świecie kapitalistycznym zajmują się ekonomiści czechosłowaccy, a mówiąc dokładniej, ekonomiści środowiska praskiego.

Problèmy ekonomickè integrace są bowiem pracą zbiorową a jej autorami są przedstawiciele trzech różnych grup badawczych w Pradze. W Czechosłowacji problemami integracji gospodarczej od kilku lat zajmują się właściwie cztery większe, liczące po kilkanaście osób zespoły naukowców. Są to: zespół przy Katedrze Ekonomiki Politycznej Wydziału Handlu Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Pradze, grupa badawcza Instytutu Planowania Gospodarki w Pradze, zespół naukowców Instytutu Ekonomicznego Czechosłowackiej Akademii Nauk w Pradze oraz grupa pracowników naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bratysławie.

Co roku organizowane są w Starym Smokowcu tradycyjne już seminaria dla wspólnego przedyskutowania aktualnych wyników badań. Ekonomiści czechosłowaccy byli również w październiku 1965 r. organizatorami międzynarodowej konferencji poświęconej problemom zachodnioeuropejskiej integracji, w której udział wzięło 30 ekonomistów z krajów socjalistycznych, a gospodarze przygotowali pięć referatów. Tematyka prowadzonych w poszczególnych zespołach badań jest bardzo szeroka. Począwszy od ogólnych tematów teoretycznych, jak np. wpływ integracji na rozwój rynku, czy też — ekonomiczne problemy unii celnej i gospodarczej, do problematyki bardziej szczegółowej dotyczącej np. polityki handlowej EWG, migracji siły roboczej itd. Wymieniono tu oczywiście tylko kilka tematów badań zaś ich wyniki w formie prac doktorskich, habilitacyjnych czy też wydań książkowych opublikowane zostaną w najbliższych trzech latach.

¹ W Polsce wydano dotychczas trzy książki z zakresu integracji gospodarczej w świecie kapitalistycznym. Są to w kolejności publikowane: J. Soidaczuk, *Integracja gospodarcza we współczesnym kapitalizmie*. KiW, Warszawa, 1963; S. Albinowski, *EWG a rynek światowy*, ZAP, Warszawa 1965; Z. Nowak, *Koncepcje integracji Europy zachodniej na tle procesów rozwoju ekonomicznego*. Instytut Zachodni, Poznań 1965.